

- א. יש אומרים עפ"י הירושלמי, לסיים בברכת 'הא-ל הוודאות' (עפ"י רא"ש; טור). ועתה מסיימים כן בלא הזכרת השם, 'ברוך א-ל הוודאות' (שלחן ערוך). ישנן נוסחות נוספות בירושלמי לאמירה זו.
- ב. כתב בספר חדושים ובאורים: משמע שאף מי שאינו בקי ויוצא ידי חובתו בשמיעת חזרת הש"ץ, גם כן אומר מה שהעם אומרים. ואפשר שצריך לסיים קודם הש"ץ כדי שישמע סיום הברכה.

דף מ

סד. מדוע אין הכהנים רשאים לעלות לדוכן בסנדליהם?

- זו אחת מתשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי, אין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהם לדוכן. חכמים סברו לומר שהטעם הוא משום כבוד הציבור, ודחה רב אשי ואמר שמא נפסקה לו רצועה בסנדלו ומהדר לקשרה, ובתוך כך לא יספיק לעלות לדוכן, וילעיוזו עליו לומר בן גרושה ובן חלוצה הוא.
- א. יש מתירים לעלות בנעלים גבוהות המגיעות עד לברך ('בתי שוקים'), ויש מחמירים בשל עור, אפילו אין בהם רצועות, שלא חילקו חכמים. אך בשל בד מותר אפילו הן מחופות עור. (עפ"י שו"ע ורמ"א ומשנ"ב או"ח קכה, ה). ומכל מקום מגפיים או ערדלים שרגילים לילך בהם בבוץ ובטיט אין להקל, משום כבוד הציבור (עפ"י פרי חדש. יש להעיר שהריא"ז בפסקיו נקט הטעם שאין לעלות בסנדל מפני כבוד הציבור).
- ב. כתבו האחרונים שבזמן הזה אין נכון לעלות לדוכן יחף, שזהו דרך גנאי, כי אין רגילים לעמוד כך לפני גדולים, אלא יש לכהנים לעלות בגרבים של בגד. וכן המנהג (משנ"ב שם).
- ג. גם כאשר אי אפשר להסיר המנעלים מסיבה כלשהי, אין הכהן עולה לדוכן. ואף על פי שעלולים להלעיוז עליו משום שאינו עולה [אפילו אם נצריכו לצאת מבית הכנסת כדברי הט"ו], מכל מקום אם יעלה במנעלים שלא כדרך הכהנים, הרי זה דבר חריג ומשונה ויסתכלו בו העם ולא יכונו לברכה.
- אבל מסתבר שטעם זה שייך רק למי שיש לו מומין ברגלו וכד', שמתוך שהוא עולה עם נעלים, ניכר שהוא בעל מום ויבואו להסתכל בו, אבל בלאו הכי לא. ולפי זה כאשר ידוע בעירו שיש לו מומין ברגליו, או כגון שידוע לכל שהוא קטוע רגל ויש לו רגל תותבת, יש להתיר לעלות במנעלים [שהרי אם יסירם, יהא ניכר לכל השינוי שברגלו]. ויראה ללבוש מנעלים של גומי שאין בהם רצועות, אם אפשר. (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ב לב).

דפים מ — מא

סה. סדר קריאת התורה וברכות של כהן גדול ביוהכ"פ — כיצד?

- חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה לכהן גדול, וכה"ג עומד ומקבל וקורא. והיכן הוא קורא — בעזרה. ופירש רב חסדא: עזרת נשים. רבי אליעזר בן יעקב אומר: בהר הבית.
- לאחר שקרא הכהן הגדול מתוך הספר בפרשת אחרי-מות ובאך בעשור שבסדר אמור, גולל ספר תורה

וקורא ובעשור שבחומש הפקודים בעל פה. וטעם הדבר, כי אין גוללים ספר תורה בציבור, מפני כבוד הציבור. וגם אין מביאים ספר אחר — משום פגמו של ראשון כשקורא אדם אחד בשני ספרים (רב הונא בר יהודה), או משום ברכה שאינה צריכה (ריש לקיש).

וכיון שקורא על פה, אומר בגלילתו את הספר 'יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן' — כדי שלא להוציא לעז על ספר תורה שהוא חסר אותה פרשה.

א. מדברי רש"י והרמב"ם משמע שאינו רשאי להתחיל לקרוא עד שיגיע השעיר המשתלח למדבר. ויש ראשונים שנראה שחולקים על כך (ע' במכתבים שבסוף חדושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם. וראה בהרחבה בספר 'חונן דעה' יומא סח).

ב. יש סוברים שקריאת כהן גדול בפרשת יום הכפורים מדאורייתא (ערש"י ותו"י יומא סח): ויש אומרים שתקנת חכמים היא (ע"ע קרית ספר עבודת יוה"כ ג; תוס' יום טוב).

לאחר הקריאה מברך שמונה ברכות:

על התורה — כדרך שמברכים בבית הכנסת (ברכה שלאחריה. (רש"י). ומלבד זאת מברך ברכה שלפניה קודם קריאתו. והחשיב שתי אלו כאחת (תורא"ש).

ועל העבודה — 'רצה ה' אלקינו... בא"י שאותך לבדך ביראה נעבוד'.

ועל ההודאה — 'מודים אנחנו... בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות'.

ועל מחילת העון — 'מחול לעונותינו... בא"י מלך מחול וסולח...'

מרש"י משמע שפותח הברכה ב'אתה בחרתנו...'. (וכ"מ ברמב"ם). ויש אומרים שמתחיל 'סלח לנו...' ככתפילת יום חול. (עפ"י תפארת ישראל).

ועל המקדש — מתפלל על המקדש וחותרם 'ברוך אשר בחר / שבחר במקדש' (רש"י). והרמב"ם כתב: 'בא"י שוכן בציון'.

ועל ישראל — '... הבוחר ב(עמו) ישראל'. (ערש"י ורמב"ם).

ועל הכהנים — מתפלל על הכהנים וחותרם 'ברוך שבחר בזרעו של אהרן' (רש"י). והרמב"ם כתב: 'בא"י מקדש הכהנים'.

ועל שאר התפילה — 'רנה תחינה בקשה מלפניך על עמך ישראל שצריכים להושע' וחותרם ב'שומע תפילה'.

א. לפנינו הגירסה 'ועל ירושלים בפני עצמה. והשאר תפילה', ונראה לגירסה זו ששמונה ברכות אינן כוללות את התפילה שבסוף.

ב. בתוס' רי"ד (ביומא) כתב להסתפק האם מזכיר את השם ככתבו בברכות אלו אם לאו.

דף מא

10. א. האם מותר לדלג בקריאת התורה ובנביא?

ב. האם אפשר לקרוא בכמה ספרי תורה בציבור ואין לחוש לפגמו של הראשון?

א. מדלגים בנביא ואין מדלגים בתורה. ודוקא בשני ענינים (שהדילוג עלול לבלבל, ודברי תורה הם אזרות עונשים ומצוות, וצריך שייכנסו בלב השומעים), אבל בענין אחד מדלגים אף בתורה. כאן וכאן אין מדלגים אלא למקום סמוך, בכדי שלא יפסיק התורגמן, (שאין זה כבוד הציבור לישב דומם ולהמתין).

אין שם אלא ספר תורה אחד, וצריך לקרוא בשתי פרשיות רחוקות — גוללים, ויידחה כבוד הציבור. (פוסקים). וכשיש שם שני ספרים אין לגלול אלא מוציאים שניהם, ואפשר לגלול הספר השני ולהכינו בעת הקריאה בראשון (מג"א קמד סק"ו), וטוב יותר כמו שנוהגים עתה, להכינו בפסוקי דזמרה. (עפ"י משנה ברורה שם).

גם בנביא אין מדלגים אלא באותו נביא, מלבד בתרי עשר, אפשר אף מנביא לנביא, ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לפתיחתו, (כלומר דילוג לאחור. רש"י ותוס').

ב. קוראים ביותר מספר אחד בציבור, כגון ראש חדש טבת שחל להיות בשבת — מביאים שלש תורות וקוראים אחת בענינו של יום ואחת בשל ראש חדש ואחת של חנוכה. ואין שייך פגם לספר ראשון אלא כשאדם אחד קורא בכמה ספרים, אבל כשאדם אחד קורא בכל ספר — לא.

סו. א. קריאת פרשת המלך מקץ שבע שנים — כיצד?

ב. האם רשאי המלך למחול על כבודו?

ג. האם אגריפס המלך היה כשר למלכות?

א. מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמינית, מוצאי שביעית, (תוקעים בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם. רמב"ם חגיגה ג,ג), עושים למלך בימה של עץ בעזרה, כלומר עזרת נשים, והוא יושב עליה. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכה"ג נותנה למלך. והמלך עומד ומקבל וקורא כשהוא יושב. אגריפס המלך קרא עומד ושבוהו חכמים. וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע, שמע, והיה אם שמע, עשר תעשר, כי תכלה לעשר ופרשת המלך, וברכות וקללות — עד שגומר כל הפרשה.

ומברך אותן ברכות שמברך הכהן הגדול ביום הכפורים אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון.

א. מפרש"י משמע שמדין תורה זמן המצוה ביום טוב ראשון של חג אלא משום עשיית הבימה

אי אפשר לכך דחוהו. והתוס' תמהו על כך ונקטו שמעיקר הדין זהו זמנו, במוצאי

יו"ט ראשון, שנאמר בבא כל ישראל — משמע בהתחלה, ונאמר במועד — משמע בתוכו.

(וכן יש לדייק מדברי הרמב"ם. אג"מ ח"ח קדשים סה,ז). ובטורי אבן (במגילה ה) כתב שעד חצי הרגל

זהו זמן המצוה אלא שזרזים מקדימים.

יום הקהל שחל בשבת — דוחים המצוה ליום הבא (עפ"י מגילה ה).

ב. הרש"ש העיר שמסתבר שמצות הקהל היתה ביום. ואפשר שרק את הבימה עשו בלילה.

וצ"ע. (ח"ב).

ג. שנת היובל היא מוצאי שמיטה — קוראים בה. ושוב קוראים מקץ שמונה שנים, במוצאי

השמיטה הבאה — לפי מה דקיימא לן (רמב"ם שמיטה ויובל י,ז) שנת יובל אינה עולה

למנין השמיטין (עפ"י טורי אבן ר"ה ט).

ד. בספר מנחת חינוך (תריב,ב) צדד שאם אין מלך בישראל, אפשר שהמצוה לקרוא על ידי

הגדול שבדורו. (וכן נטה בח"ב).

הגאון האדר"ת נסתפק במלכי בית חשמונאי שמלכו באיסור [לפי שאינם מזרע דוד], האם

יש להם דין 'מלך' לקריאה, הואיל ומלכו ברשות כל ישראל, אם לאו.

ה. נסתפק המנחת-חינוך (תריב,ג) אם היה עיכוב כלשהו לקרוא במקום המקדש, אם כשר לקרוא

במקום אחר בירושלים.

ו. התוס' נקטו שאין בימה מעכבת. והט"ו (תרסח) נקט [בישוב דברי רש"י] שהיא הלכה למשה מסיני. ובספר חדושים ובאורים צדד משום שנאמר נגד כל ישראל — שכל העם יראוהו. ויש סוברים שאין הבימה מחויבת אלא עשאה לכבודו של מלך (עפ"י שירי קרבן על הירושלמי מגילה א,ד. וע' שו"ת דובב מישרים ח"א סוס"י נב).

ז. כתבו התוס' שהיו בונים הבימה מלפני יום טוב מפורקת, ובחולו של מועד היו מחברים הפרקים, ואם לא בנו מקודם — נראה שבנינה לא היה דוחה חולו של מועד. ומלשון הרמב"ם יש לדייק שהיתה הבימה מתוקנת לגמרי במקום אחר, והיו מביאים אותה במוצאי יום טוב. (כן דקדק באגרות משה ח"ח קדשים סה,י).

ח. לפרש"י מדלג על הסדר הכתוב ואינו קורא פרשת המלך אלא לבסוף, לאחר ברכות וקללות. ואילו הרמב"ם (חגיגה ג,ב) כתב שקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות, עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב.

ג. אפילו למאן דאמר נשיא שמחל על כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך — שתהא אימתו עליך.

ואמרו בגמרא שבדבר מצוה מותר למלך למחול על כבודו, כגון אגריפס המלך שקרא בספר התורה מעומד ולא רצה לישב, ושבוהו חכמים על כך. וכן אמר רבי יהודה, אם רצה המלך לחלוץ וליבם — זכור לטוב, כי בדבר מצוה מותר לו למחול על כבודו (עפ"י סנהדרין יט).

א. חכמים חולקים על רבי יהודה וסוברים שאין המלך חולץ. וכתב הר"ן (בהדושי לסנהדרין) שלא חלקו חכמים אלא לענין לבנות עצמו, שאינו רשאי אפילו בדבר מצוה, אבל בכגון עמידה בקריאה מודים שרשאי למחול. (וערש"א שם). גם יש לחלק בין מצוה פרטית כגון חליצה, לעמידה לכבוד התורה שהכל חייבים בה בכל עת (חדושים ובאורים).

ב. כתבו התוס' לחלק בין מצוה שבין אדם למקום, שמחל על כבודו מפני כבוד התורה וכבוד השכינה, ובין מצוה ששייכת לאדם אחר, כגון לחלוק כבוד לכלה ולתלמיד חכם, שכיון שגם הם חייבים בכבודו ובמוראו של מלך, אין המלך רשאי למחול על כבודו בשבילם.

ג. אגריפס המלך מזרע הורדוס היה, ממשפחת עבדים, ולכך פסול היה למלכות. ואף על פי שאמו היתה מישראל, אינו כשר להיות מלך.

א. רש"י פירש משום זילות אינו ראוי להיות מלך, כי היה ממשפחת עבדים. והתוס' חלקו וכתבו בשם ר"י שדין תורה הוא זה, שהקפיד הכתוב על המלך שיהא אביו ואמו מישראל (מקרב אחיך. בניגוד לשאר מיני שררות שאם היתה אמו מישראל — כשר). וכן דעת כמה ראשונים (ע' קרן אורה יבמות מה — בדעת הרשב"א והגמ"ו).

והרמב"ם (מלכים א,ד), כתב בן גרים אינו כשר למלכות אבל אם היתה אמו מישראל — כשר. (וכ"כ התוס' ביבמות ועוד). וכתב הכסף-משנה, הוא הדין אם היה אביו מישראל כשר, ורחבעם בן שלמה יוכיח שהיתה אמו גיורת עמונית. וכבר כתב כן הרמב"ן יבמות מה. לכאורה שיטתם כרש"י. אך אפשר שאף התוס' לא אמרו אלא בעבד או גוי הבא על בת ישראל, אבל גר שנשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת, 'מקרב אחיך' הוא. (כן צדד החזון-איש

אה"ע טו, יח).

ולכל הדעות אפשר שאם אביו ואמו מישראל, אעפ"י שאם אביו גיורת — כשר. (כן נראה שהניח כדבר פשוט הנודע-ביהודה חו"מ א. וכו"כ החזו"א שם. ואולם בהגהות חשק שלמה על הנוב"י חולק).
ב. יש מי שנסתפק לומר שדין זה הוא לכתחילה בשעת המינוי, אבל אינו מעכב. ולכך מלך בן מלך אעפ"י שאינו כשר, כבר ירש את המלכות (ע' קובץ הערות יבמות, שנה). ואף אם הוא דין המעכב, יש צד לומר שהוא דין במינוי ובשימה ('שום תשים... מקרב אחיך') אבל מלך בן מלך כשר אפילו אינו מקרב אחיך, ובלבד שכשמינו את אביו או זקנו, היו הם כשרים [כגון רחבעם, לאפוקי אגריפס]. (עפ"י נודע ביהודה קמא חו"מ א. וכן מובא בחדושי חת"ס על המצוות — נדפס בסוף חדושי כתובות. וע' גם בשעורי ר' שמואל ב"ב ד.).

דפים מא — מב

סח. אלו מאמרים הובאו בסוגיא בגנות חנופה ובעונשיה?

אמרו, באותה שעה שהחניפו ישראל לאגריפס המלך, נתחייבו שונאי ישראל כליה. (ובירושלמי אמרו, הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו).
אמר רבי שמעון בן חלפתא: מיום שגבר אגרופה (= כחה) של חנופה, נתעוותו הדינים (וי"ג: הדיינין) ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחברו מעשי גדולים ממעשיך.
דרש רבי יהודה בר מערבא ואיתימא רבי שמעון בן פזי: מותר להחניף לרשעים בעולם הזה... (במקום שאין חלול השם. ולכונה שלא יזיקוהו. מאירי).
אמר רבי אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברים שבמעיי אמם מקללים אותו...; נופל בגיהנם...; כל המחניף לחברו סוף נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו...; כל עדה שיש בה חנופה — מאוסה כנדה...; לסוף גולה...
אמר רבי ירמיה בר אבא: ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת ליצים וכת חניפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע...
א. לדעת כמה ראשונים איסור חנופה הוא לא דאורייתא גמור, ולא תחניפו את הארץ (יראים נה (רמח); בה"ג, לאו קסו; ר"ש בן גבירול באזהרותיו — מובא בפתיחה להפץ חיים, לארין).
ב. כתבו התוס' (ובמובא במגן אברהם סו"י קנו) שבמקום סכנה מותר להחניף לרשע. ובשערי תשובה לרבנו יונה (קפה) כתב 'חייב האדם למסור עצמו לסכנה ואל ישיא את נפשו עון אשמה כזאת'.

פרק שמיני; דף מב

סט. מהם דברי הכהן אל העם היוצא למלחמה?

כהן משוח מלחמה — ממונה לשם כך ונמשח בשמן המשחה מדבר אל העם פעמיים, אחת בספר ואחת במלחמה. בספר מה הוא אומר, שמעו דברי מערכי מלחמה, מי ראוי לחזור ולילך לביתו. במלחמה הוא אומר, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על איביכם — לא על אחיכם שאם תפלו בידם